

Міністерство освіти і науки України  
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки  
Кафедра документознавства і музейної справи

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Проректор з науково-педагогічної  
навчальної роботи та рекрутації  
проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 6 від 20.02 2019 р.



**ПРОГРАМА**

**Вибіркової навчальної дисципліни**

**Реставрація і консервація об'єктів історико-культурної спадщини**

**підготовки бакалавра**

**напряму підготовки 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури»**


Луцьк 2019

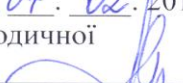
**Програма навчальної дисципліни** «Реставрація і консервація об'єктів історико-культурної спадщини» підготовки бакалаврів галузі знань 0201 «Культура»; напряму підготовки 6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури», спеціалізації «Прикладна музеологія та пам'яткоохоронна діяльність»

«22» січня 2019 р. – 34 с.

**Розробник:** Дмитренко Алла Адамівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри документознавства і музейної справи

**Рецензент:** Кінд-Войтюк Наталія Василівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України

**Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри документознавства і музейної справи**  
протокол № 9 від 24. 01. 2019 р.  
Завідувач кафедри  (Бондаренко Г. В.)

**Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки**  
Протокол № 6 від 07. 02. 2019 р.  
Голова науково-методичної комісії факультету:  (Шваб А. Г.)

**Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки**

## 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика дисципліни
Денна форма навчання	Шифр і назва галузі знань: <i>0201 – Культура</i>	Вибіркова
Кількість годин / кредитів <i>90/3</i>	Напрямок підготовки: <i>6.020103 «Музейна справа та охорона пам'яток історії та культури»</i>  Спеціалізація: <i>«Прикладна музеологія та пам'яткоохоронна діяльність»</i>	Рік навчання: <i>четвертий</i> Семестр: <i>восьмий</i> Лекції: <i>12 год.</i> Практичні (семінари): <i>18 год.</i>
ІНДЗ: <i>немає</i>	Освітній ступінь: <i>Бакалавр</i>	Самостійна робота: <i>52 год.</i> Консультації: <i>8 год.</i> Форма контролю: <i>залік</i>

## 2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

Дисципліна «Реставрація і консервація об'єктів історико-культурної спадщини» належить до переліку вибірових навчальних дисциплін і спрямована на оволодіння студентами знаннями про особливості реставрації і консервації предметів різних груп зберігання.

Мета навчальної дисципліни: формування у студентів системи знань та цілісного уявлення про основні етапи розвитку та формування методики наукової консервації та реставрації об'єктів історико-культурної спадщини;

бережного ставлення до культурної спадщини.

Основними завданнями навчальної дисципліни є: ознайомлення студентів із поняттями «консервація», «превентивна консервація» та «реставрація»; вивчення основних історичних етапів становлення і розвитку наукової консервації та реставрації; методів реставраційно-консерваційної практики; теоретичних основ роботи з реставрації та консервації об'єктів історико-культурної спадщини; особливостей сучасної практики в галузі консервації і реставрації об'єктів історико-культурної спадщини; специфіки реставрації та консервації предметів різних груп збереження (археологічних, архітектурних, предметів з металу, дерева та ін.).

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни: навчальна дисципліна вивчається студентами четвертого курсу на основі знань, отриманих при вивченні «Історії музейної справи у світі та в Україні»; «Музеології»; «Історії матеріальної культури» та ін.

### **3. КОМПЕТЕНЦІЇ**

При вивченні курсу «Реставрація і консервація об'єктів історико-культурної спадщини» у студентів формуються наступні компетентності: загальнокультурні, інформаційні, інтелектуальні, комунікативні, соціальні, предметні; здатність до вирішення проблем, пов'язаних із збереженням об'єктів історико-культурної спадщини.

**До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:**

- знання базових понять в галузі реставрації та консервації об'єктів історико-культурної спадщини;
- історія розвитку консервативно-реставраційної діяльності;
- основні реставраційні центри України та напрямки їх роботи;
- основи теорії реставрації та консервації;
- міжнародно-правові акти і українське законодавство у сфері збереження культурної спадщини;
- основні положення етики професії консерватора-реставратора;
- типологія і властивості музейних предметів;

- виявляти джерела інформації про властивості і особливості реставрації музейних предметів;
- особливості консервації і реставрації об'єктів історико-культурної спадщини із різних матеріалів (дерева, металу, тканин та ін.);
- на основі конкретних історичних і сучасних матеріалів простежити становлення і розвиток нових підходів до реставраційної роботи в музеях різного профілю;
- орієнтуватися в конкретних технологіях консервації і реставрації об'єктів історико-культурної спадщини;
- володіти навиками роботи з нормативними документами, що визначають параметри проведення робіт в галузі консервації та реставрації;
- використовувати отримані знання в практичній діяльності;
- вивчати і аналізувати наукову інформацію в галузі реставраційно-консерваційної діяльності;
- виявляти «хворі» предмети, причини поганого збереження та здійснювати їх ізоляцію;
- застосовувати, при потребі, прості методи реставрації і превентивної консервації музейних предметів в рамках посадових інструкцій і нормативних документів.

#### **4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

##### **Тема 1. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності**

Реставрація і консервація в системі гуманітарних наук як діяльність по збереженню і дослідженню об'єктів історико-культурної спадщини. Об'єкт реставрації та консервації. Музей і реставраційно-консерваційна діяльність.

Визначення понять «реставрація», «консервація», «превентивна консервація», «реконструкція». Предмет і завдання реставраційно-консерваційної діяльності. Значення природничо-наукових методів для проведення реставрації та консервації.

## **Тема 2. Міжнародні правові акти і українське законодавство у сфері збереження культурної спадщини**

Характеристика консервації та реставрації у Венеціанській хартії (1964 р.). Визначення професії консерватора-реставратора та завдання реставрації Міжнародною радою музеїв (1984 р.). Напрями діяльності реставраторів і консерваторів, її значення. Відмінність від споріднених професій. Підготовка консерваторів та реставраторів. Завдання і функції консерваторів.

Професійна етика консерваторів і реставраторів. Американський кодекс реставраційної етики (1986). Етичні й естетичні засади консерваційно-реставраційної діяльності.

Комерційна і музейна реставрація. Функції реставрації: функція пізнання і функція практичного відновлення об'єктів культурної спадщини в їх первісному вигляді. Визначення різновидів реставраційних робіт. Ліцензування та реставраційні роботи в Україні. Місце консервації в діяльності музеїв.

Вітчизняні та зарубіжні організації охорони і реставрації пам'яток. Міжнародні угоди і документи з охорони і реставрації об'єктів культурної спадщини. Афінська хартія консервації та реставрації культурних цінностей (1947). Венеціанська хартія консервації та реставрації культурних цінностей (1968).

Нормативно-правові документи України, що визначають охорону об'єктів культурної спадщини, музейних предметів та колекцій у процесі зберігання, консервації, реставрації. «Закон про охорону культурної спадщини», «Закон про музеї та музейну справу».

Порядок проведення реставраційно-консерваційних робіт у Волинському краєзнавчому музеї.

## **Тема 3. Історія формування наукової реставрації**

Історична еволюція практики і теорії реставрації та консервації як процес формування їх наукових принципів. Виникнення реставрації і консервації. Джерела з історії збереження і відновлення культурних цінностей у Стародавньому світі та Середньовіччі. Ідеї реставрації в епоху Відродження,

Новий і Новітній час. Дослідження з історії та теорії реставраційно-консерваційної діяльності в Україні. Історія виникнення і розвитку вітчизняних реставраційних центрів. Історія їх формування на початку ХХ ст. Основні принципи організації та напрямки діяльності реставраційних відділів на сучасному етапі.

#### **Тема 4. Методи дослідження в процесі консервації та реставрації об'єктів культурної спадщини**

Попередні дослідження об'єктів культурної спадщини. Методи отримання інформації про предмети, що реставруються. Фотофіксація. Вимоги до фотографії. Характеристика стану та пошкоджень об'єктів культурної спадщини. Фарбовий шар творів живопису – характеристика та пошкодження. Захисний шар – характеристика та пошкодження.

Основні завдання наукової експертизи. Техніко-технологічні дослідження об'єктів культурної спадщини та їх можливості. Прості дослідження (виконуються реставратором, зберігачем). Складні дослідження (здійснюються фізиками, хіміками, мистецтвознавцями спільно з реставраторами).

Сучасні методи технічної експертизи творів мистецтва. Фізичні, хімічні та біологічні дослідження складу і технічного стану об'єктів культурної спадщини.

#### **Тема 5. Документація реставраційного процесу та профілактика руйнувань об'єктів культурної спадщини**

Методика опису реставраційного процесу. Документування реставраційного процесу. Реставраційний паспорт. Схема заповнення. Інша документація (акти видачі та повернення). Графічна документація реставрації об'єктів культурної спадщини.

Температура і вологість повітря в музеї. Профілактичний огляд об'єктів культурної спадщини. Очищення предметів (видалення пилу та ін). Пати́на часу. Проблеми відтворення цілісності зруйнованих предметів.

#### **Тема 6. Реставрація і консервація виробів із неорганічних матеріалів**

## **та архітектурних об'єктів**

Реставрація виробів з металів. Властивості міді та її сплавів. Основні стадії корозії міді і бронзи. Послідовність реставрації та консервація виробів з міді та бронзи. Властивості олова і свинцю. Фактори руйнування виробів з олова та свинцю. Реставрація і консервація виробів з олова та свинцю. Структура заліза і фактори його руйнування в доквіллі. Основні стадії корозії заліза. Послідовність реставрації та консервація залізних предметів. Властивості золота і срібла. Фактори руйнування срібла. Реставрація і консервація виробів зі срібла. Сплави золота з іншими металами і методи їх очищення.

Реставрація предметів з кераміки. Керамічні матеріали і вплив на них навколишнього середовища. Послідовність реставрації та консервація кераміки.

Реставрація виробів зі скла та емалей. Склад скла та емалі (кришталю) і основні чинники їх руйнування. Способи реставрації скла та емалі.

Реставрація предметів з каменю. Породи і фактори руйнування каменю. Типологія виробів з каменю. Способи очищення кам'яних виробів, їх консервація та реставрація.

Реставрація і консервація об'єктів архітектури.

## **Тема 7. Реставрація і консервація виробів із органічних матеріалів і творів живопису**

Реставрація предметів із дерева і кори. Будова деревини і кори. Фактори руйнування. Реставрація і консервація виробів з дерева і кори.

Реставрація текстилю і шкіри. Види тканин рослинного і тваринного походження і фактори їх руйнування. Послідовність реставрації та консервація тканини. Структура тваринної шкіри та фактори її руйнування. Реставрація і консервація виробів зі шкіри.

Реставрація і консервація рукописів та стародруків.

Реставрація виробів з кістки і рогу. Склад кістки і рогу та фактори їх руйнування. Реставрація кістяних і рогових предметів.

Реставрація і консервація творів живопису.



### Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лек.	Практ/ Семін	Конс.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Основні поняття реставрації. Мета і завдання реставраційної діяльності	9	1		1	7
Тема 2. Міжнародні правові акти і українське законодавство у сфері збереження культурної спадщини	10	2		1	7
Тема 3. Історія формування наукової реставрації	9	1		1	7
Тема 4. Методи дослідження в процесі консервації та реставрації об'єктів культурної спадщини	10	2		1	7
Тема 5. Документація реставраційного процесу та профілактика руйнувань об'єктів культурної спадщини	10	2		1	7
Тема 6. Реставрація і консервація виробів із неорганічних матеріалів та архітектурних об'єктів	17	2	6	1	8
Тема 7. Реставрація і консервація виробів із органічних матеріалів, творів живопису	25	2	12	2	9
<b>Усього годин</b>	<b>90</b>	<b>12</b>	<b>18</b>	<b>9</b>	<b>52</b>

## 5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ / ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Тема	К-сть годин
1	<p><b>Тема 1. Реставрація і консервація виробів з металу</b></p> <p>1. Реставрації та консервація предметів з міді та бронзи. 2. Реставрація і консервація виробів з олова та свинцю. 3. Послідовність реставрації та консервація залізних предметів. 4. Реставрація і консервація виробів зі срібла та золота.</p>	2
2	<p><b>Тема 2. Реставрація і консервація виробів з кераміки, каменю, скла та емалей</b></p> <p>1. Послідовність реставрації та консервація кераміки. 2. Способи реставрації виробів із скла та емалі. 3. Способи очищення кам'яних виробів, їх консервація та реставрація.</p>	2
3	<p><b>Тема 3. Реставрація і консервація виробів зі шкіри, кістки та рогу</b></p> <p>1. Структура тваринної шкіри та фактори її руйнування. 2. Реставрація і консервація виробів зі шкіри. 3. Реставрація книжних палітурок і рукописів на пергаменті. 4. Склад кістки і рогу та фактори їх руйнування. 5. Реставрація кістяних і рогових предметів.</p>	2
4	<p><b>Тема 4. Реставрація і консервація тканин</b></p> <p>1. Види тканин рослинного і тваринного походження і фактори їх руйнування. 2. Способи і послідовність реставрації тканин (зашивка, пришивка, наклейка та ін.). 3. Консервація музейних тканин. 4. Реставрація археологічних тканин.</p>	2
5	<p><b>Тема 5. Реставрація і консервація предметів із дерева, кори, рукописів та стародруків</b></p>	

	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Будова деревини і кори. Фактори руйнування.</li> <li>2. Реставрація і консервація виробів з дерева і кори.</li> <li>3. Реставрація і консервація музейних предметів із паперу.</li> </ol>	2
6	<p><b>Тема 6. Реставрація та консервація творів живопису</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Основні види руйнувань творів живопису та причини їх появи: <ol style="list-style-type: none"> <li>а) твори живопису на штукатурці;</li> <li>б) твори живопису на дереві та папері;</li> <li>в) твори живопису на полотні;</li> <li>г) руйнування і пошкодження фарбового шару.</li> </ol> </li> <li>2. Вплив навколишнього середовища на стан творів мистецтва.</li> <li>3. Мікробіологічні та ентомологічні руйнування творів живопису.</li> <li>4. Пошкодження творів живопису механічного походження, їх забруднення та ін.</li> <li>5. Фотофіксація творів живопису в процесі реставрації.</li> <li>6. Передреставраційні дослідження творів живопису: <ol style="list-style-type: none"> <li>а) рентгенографічні дослідження;</li> <li>б) оптико-фізичні дослідження (УФ, ІЧ).</li> </ol> </li> <li>6. Матеріали для реставрації творів живопису.</li> <li>7. Консервація і «лікування» пошкоджених творів живопису.</li> <li>8. Профілактична заклепка пошкоджених творів живопису.</li> <li>9. Зміцнення фарбового шару і ґрунту пошкоджених творів живопису.</li> <li>10. Реставрація основи.</li> <li>11. Реставрація покривного шару і записів.</li> <li>12. Реставраційний центр Музею Волинської ікони.</li> </ol>	6
7	<p><b>Тема 7. Реставрація та консервація об'єктів архітектури</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Нормативні документи на проведення реставраційно-консерваційних робіт об'єктів архітектури.</li> <li>2. Передреставраційні дослідження стану об'єкта архітектури.</li> <li>3. Порядок та організація проведення реставраційних робіт.</li> </ol>	2

	4. Технологія реставраційних робіт на об'єктах архітектури. 5. Проблеми реставрації об'єктів архітектури в Україні.	
	<b>Разом</b>	18

## 6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Тема	К-сть годин
1	Самостійне опрацювання лекційного матеріалу.	26
2	Самостійна робота над контрольними питаннями.	26
	<b>Разом</b>	52

## 7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Поточний контроль (макс = 40 балів)		Модульний контроль (макс = 60 балів)	Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2	
Змістовий модуль		МКР	
30 балів як середнє арифметичне	10 балів відвідування	60	100

### Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12- бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійні)	1	Студент оволодів навчальним матеріалом на рівні елементарного засвоєння окремих термінів, без зв'язку між ними.

й)	2	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного відтворення окремих фактів, фрагментів навчального матеріалу; висвітлює питання неправильно, безсистемно.
	3	Студент намагається аналізувати матеріал, але з грубими помилками; відсутнє розуміння основної суті питань, висновки і узагальнення; допускає суттєві помилки.
Середній (репродуктивний)	4	Студент відтворює основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; погано орієнтується в основних поняттях.
	5	Студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, але не може зробити чіткі логічні висновки.
	6	Студент намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але на заняттях поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу. У практичних завданнях припущені несуттєві помилки.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	У відповідях студента відтворюється значна частина навчального матеріалу. Студент виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки.
	8	Студент активно працює протягом усього курсу, питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене уміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, у

		відповідях допущені несуттєві помилки, в усних відповідях – неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення слухача до фактів.
Високий (творчий професійни й)	10	У відповідях студента навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки.
	11	Студент активно працює протягом усього курсу і показує при цьому глибоке оволодіння лекційним матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал.
	12	Студент у повному обсязі оволодів навчальним матеріалом, вільно та аргументовано викладає його, виявляє творчу самостійність, знання спеціальної літератури, вміння переконувати і твердо захищати свою точку зору при вирішенні проблемних питань

### **Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на модульних контрольних роботах**

**4 бали** – студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає визначень; не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань; вирішив кілька тестових завдань.

**6 балів** – студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, уривчаста неструктурована відповідь, майже не орієнтується в першоджерелах, елементарно викладає думку.

**10 балів** – студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, має

початковий рівень знань; відсутні мислення та сформованість практичних навичок, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає матеріал, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, правильно вирішив меншість тестових завдань.

**16 балів** – студент знає і розуміє більше половини навчального матеріалу, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, відповіді непослідовні та нелогічні, правильно вирішив половину тестових завдань.

**18 балів** – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.

**20 балів** – студент основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, але при викладенні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаючи окремі несуттєві неточності та незначні помилки.

**22 балів** – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час письмових відповідей, але з певними неточностями. Правильно вирішив більшість тестових завдань.

**24 балів** – студент вільно володіє навчальним матеріалом, уміє аналізувати і систематизувати інформацію; висловлює стандартну аргументацію при оцінці процесів, явищ; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

**26 балів** – студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано викладає матеріал під час письмових відповідей, має глибокі і міцні знання, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях.

**28 балів** – студент глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, уміє ставити і розв'язувати проблеми. Правильно вирішив усі тестові завдання.

**30 балів** – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, вирішує складні проблемні завдання, самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал письмовій формі.

### Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 – 81	C		
67 -74	D	Задовільно	
60 – 66	E		
1 – 59	Fx	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

### 8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. «Погляд крізь віки. Дослідження та реставрація». Виставка ННДРЦ України / «A Look Through the Ages. Research and Restoration». URL : <http://www.kyivhistorymuseum.org/uk/vystavkovi-proekty/poglyad-kriz-viki.html>, дата звернення : 19.01.2019.
2. Антонов А. О. Реставрація і консервація пам'яток мистецтва на Україні / А. О. Антонов // Волинська ікона : Питання історії вивчення, дослідження та реставрації : тези і матеріали наук. конф., 23–24 лист.1994 р. Луцьк, 1994. С. 26–27.



3. Апостолова-Сосса Л.О., Маляр В.А. Реставрація будівель-пам'яток: перепони на шляху реалізації // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.-техн. зб. / відп. ред. М.М. Дьомін. Вип. 32. К., 2013. С. 214–218.
4. Базиле Джузеппе. К вопросу о создании учебно-методического музея консервации и реставрации // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1984. № 142. С. 21–24. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000127341\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attachment\\_import\\_273f0ca7-70b7-43db-9598-0bf1ec828fd9%3F\\_%3D127341rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000127341\\_rus/PDF/127341rusb.pdf#page=45&zoom=auto,92,826](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000127341_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attachment_import_273f0ca7-70b7-43db-9598-0bf1ec828fd9%3F_%3D127341rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000127341_rus/PDF/127341rusb.pdf#page=45&zoom=auto,92,826), дата звернення : 28.01.2019.
5. Баркли Р. Дж. Консерватор: разносторонность и гибкость // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1994. № 180. С. 35–40. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000104088\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attachment\\_import\\_a0fdd81a-c24a-4a20-892c-a55858ffb3f4%3F\\_%3D104088rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000104088\\_rus/PDF/104088rusb.pdf#page=11&zoom=auto,-3,821](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000104088_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attachment_import_a0fdd81a-c24a-4a20-892c-a55858ffb3f4%3F_%3D104088rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000104088_rus/PDF/104088rusb.pdf#page=11&zoom=auto,-3,821), дата звернення : 28.01.2019.
6. Баркли Р.Л. Консервация музыкальных инструментов // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1996. № 189. С. 9–13. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000114933\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attachment\\_import\\_86a820df-df52-4192-a661-099f6f6be299%3F\\_%3D114933rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000114933\\_rus/PDF/114933rusb.pdf#page=6&zoom=auto,-3,828](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000114933_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attachment_import_86a820df-df52-4192-a661-099f6f6be299%3F_%3D114933rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000114933_rus/PDF/114933rusb.pdf#page=6&zoom=auto,-3,828), дата звернення : 28.01.2019.
7. Белак О. Особливості реставрації ікони «Перенесення мощів Св. Миколая» кінця XVIII – початку XIX ст. з фондів Національного Києво-Печерського

- історико-культурного заповідника // Історія релігій в Україні, 2013 р. : наук. щорічник / редкол.: З. Білик та ін. Кн. 2. Львів, 2013. С. 443–449.
8. Белак О., Беліловська А. Реставрація пам'ятки образотворчого мистецтва другої половини ХІХ ст. з фондової колекції національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника // Історія релігій в Україні, 2012 р. : наук. щорічник / редкол.: З. Білик та ін. Кн. 2. Львів, 2012. С. 598–604.
  9. Білецька-Зварич М. Дослідження і реставрація полотна «Матір Божа» (Мадонна з немовлям) кін. ХІХ – поч. ХХ ст. авторства Франца фон Дефреггера з Державного історико-культурного заповідника м. Бережани // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 22: Матеріали ХХІІ Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 21–22 жовтня 2015 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2015. С. 146–149.
  10. Білецька-Зварич М. Реставрація ікони «Святий Миколай» ХVІІІ століття із збірки Рівненського обласного краєзнавчого музею // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 21: Матеріали ХХІ Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 16–17 жовтня 2014 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2014. С. 213–217.
  11. Бредіс Н. Дослідження ікони «Богоматір Холмська» методами неруйнівної рентгенодіагностики // Волинська ікона: дослідження та реставрація: матеріали Х міжнар. наук. конф. (Луцьк, 17–19 верес. 2003 р.). Наук. зб. Вип. 10. Луцьк, 2003. С. 93–94.
  12. Вечерський В.В. Архітектурна реставрація. URL : [http://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=44842](http://esu.com.ua/search_articles.php?id=44842), дата звернення : 10.01.2019.
  13. Волощук Г., Макарова Т. Реставрація фрагменту пророчого ряду іконостаса з церкви села Локачі // Волинська ікона : Питання історії вивчення, дослідження та реставрації : матеріали V наук. конф., 27–28 серп. 1998 року, м. Луцьк : наук. зб. Луцьк, 1998. С. 158–160.
  14. Гаврилюк О. Н. Реставрація пам'яток архітектури середньовічної Волині в міжвоєнний період // Науковий вісник Волинського національного

- університету ім. Лесі Українки. № 22 : Історичні науки. Луцьк, 2009. С. 273–279.
15. Гага С. Особливості сучасного стану музейної реставрації // Історія релігій в Україні, 2013 р. : наук. щорічник / редкол.: З. Білик та ін. Львів, 2013. Кн. 2. С. 450–453.
  16. Галабурда А. Пергамент: проблеми збереження та реставрації // Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол. 2014. Вип. 9. С. 53–58. URL : [http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Vudanna\\_WEB\\_pdf/1Visnuk\\_NB/2014\\_Vupusk\\_IX/53-58.pdf](http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Vudanna_WEB_pdf/1Visnuk_NB/2014_Vupusk_IX/53-58.pdf), дата звернення : 12.01.2019.
  17. Гишен Гаэль де, Рокуэлл Цинтия. Где готовят консерваторов-реставраторов // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1988. № 156. С. 20–26. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000079510\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach\\_import\\_e7324a76-0ca9-4c62-a90c-6a05e3b9fa7b%3F\\_%3D079510rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000079510\\_rus/PDF/079510rusb.pdf#page=19&zoom=auto,-7,769](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000079510_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_e7324a76-0ca9-4c62-a90c-6a05e3b9fa7b%3F_%3D079510rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000079510_rus/PDF/079510rusb.pdf#page=19&zoom=auto,-7,769), дата звернення : 28.01.2019.
  18. Гончарова К. Принципи архітектурної реставрації в Україні у 1960-х — середині 1970-х років // Українська академія мистецтва : дослід. та наук.-метод. пр. : наук. зб. Вип. 17. К., 2010. С. 339–352. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam\\_2010\\_17\\_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2010_17_42), дата звернення : 24.01.2019.
  19. Горда-Цибко О. Волинська ікона «Святий Юрій Змієборець» XVIII століття зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького (дослідження і реставрація) // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 22: Матеріали XXII Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 21–22 жовтня 2015 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2015. С. 68–72.
  20. Горда-Цибко О. Волинська ікона «Трійця Старозавітна» XVIII століття зі збірки Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького (дослідження і реставрація) // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 21: Матеріали XXI Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 16–17

- жовтня 2014 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2014. С. 185–189.
21. Григораш О. «Реставрація – це як хірургія» – Лев Скоп. URL : <https://studway.com.ua/lev-skor/>, дата звернення : 19.01.2019.
22. Дзендзелюк Л., Льода Л. Етичні й естетичні засади консерваційно-реставраційної діяльності // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Львів, 2011. № 3. С. 222-232. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbyivs\\_2011\\_3\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/lnnbyivs_2011_3_13), дата звернення : 23.01.2019.
23. Дорофієнко І.П. Проблеми реставрації і консервації пам'яток мистецтва на Україні // Тези доповідей науково-практичної конференції «Реставрація, консервація, атрибуція пам'яток мистецтва на Україні» : Збірник / редкол.: А. Ф. В'ялець, І. П. Дорофієнко, Г. А. Скрипник. Кам'янець-Подільський, 1989. С. 4–11.
24. Дулгерь З., Боровська Ж. Наукове дослідження та перебіг реставрації пам'ятки «Мадонна з Немовлям» Флорентійської школи живопису XV століття зі збірки КУ «Одеський музей західного і східного мистецтва» // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 25: Матеріали XXV Міжнар. наук. конф., присв. 25-річчю Музею волинської ікони, м. Луцьк, 25-26 жовтня 2018 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2018. С. 186–190.
25. Жиленко О.Б., Алексеєнко В.М. Реставрація пам'яток архітектури зі збереженням історичного вигляду міст у сейсмонебезпечних районах // Містобудування та територіальне планування : наук.-техн. зб. / відп. ред. М.М. Осетрін. Вип. 40. Ч. 1. К., 2011. С. 412–422.
26. Зінчук О. Дослідження та реставрація скульптури «Непорочне зачаття» XVIII ст. з церкви із с. Окорськ Локачинського району Волинської області із збірки Музею волинської ікони // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 21: Матеріали XXI Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 16–17 жовтня 2014 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2014. С. 201–206.

27. Зінчук О. Ікона «Божа Мати з немовлям» XVIII (?) ст. зі збірки Володимир-Волинського історичного музею: стан збереження, проведення реставраційних заходів // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 25: Матеріали XXV Міжнар. наук. конф., присв. 25-річчю Музею волинської ікони, м. Луцьк, 25–26 жовтня 2018 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2018. С. 245–248.
28. Зінчук О. Ікона «Святий Миколай» XVII ст. (?) із фондової збірки Волинського краєзнавчого музею у м. Луцьк. Дослідження та проведення консерваційних заходів // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 22: Матеріали XXII Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 21–22 жовтня 2015 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2015. С. 60–64.
29. Івашко Ю. Специфіка реставрації пам'яток архітектури і мистецтва та сучасний досвід реконструкції і «неостильового» будівництва // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія : зб. наук. пр. з мистецтва і культурології. К., 2010. Вип. 7. С. 143–147. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mist\\_2010\\_7\\_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mist_2010_7_39), дата звернення : 25.01.2019.
30. Квасюк А. Реставрація ікон «Апостоли Петро і Павло» та «Святий Миколай» XVIII ст. з села Білосток / Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрації : тези та матеріали III Всеукр. наук. конф., (Луцьк, 12–13 груд. 1996 р.). Луцьк, 1996. С. 78–80.
31. Квасюк А., Романюк О. Перший етап реставрації та досліджень Чудотворної Холмської ікони Божої Матері // Сакральне мистецтво Волині : матеріали XI Міжнар. наук. конф. Луцьк, 2002. С. 43–48.
32. Квасюк А., Романюк О. Реставраційна майстерня при Волинському краєзнавчому музеї // Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрації : тези та матеріали II Міжнар. наук. конф., (Луцьк, 29 лист. – 1 груд. 1995 р.). Луцьк : Ініціал, 1995. С. 20–21.
33. Квасюк А., Романюк О. Реставрація одвірок царських врат Йова Кондзелевича // Волинська ікона: питання історії вивчення, дослідження та реставрації : доповіді та матеріали IV наук. конф., (Луцьк, 17–18 груд. 1997 р.). Луцьк, 1997. С. 33–35.

34. Квасюк А., Романюк О., Обухович Л. Розписи Свято-Феодосівської церкви в м. Луцьку. Проблеми збереження та реставрації // Пам'ятки сакрального мистецтва Волині : матеріали VIII Міжнар. наук. конф. Луцьк, 2001. С. 143–144.
35. Киричук О., Орлевич І. Реставраційні роботи Львівського Ставропігійського інституту (кінець XVIII – 70-ті рр. XIX ст.) // Історія релігій в Україні, 2015 р. : наук. щорічник / редкол.: М. Капраль та ін. Львів, 2015. Кн. 2. С. 244–259.
36. Кирьянов А.В. Реставрация археологических предметов. М., 1960. 96 с.
37. Кирьянов А.В. Реставрация древней керамики // Краткие сообщения Института истории материальной культуры АН СРСР. М., 1950. Вып. XXXI. 156 с.
38. Киссель Э. Реставратор как главная фигура в профилактической реставрации // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1999. № 201. С. 33–39. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000096432\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach\\_import\\_40c06049-fc3f-467d-b3ac-17f7b217dc39%3F\\_%3D096432rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000096432\\_rus/PDF/096432rusb.pdf#page=6&zoom=auto,-3,825](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000096432_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_40c06049-fc3f-467d-b3ac-17f7b217dc39%3F_%3D096432rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000096432_rus/PDF/096432rusb.pdf#page=6&zoom=auto,-3,825), дата звернення : 28.01.2019.
39. Коваленко Т.В. Про підготовку реставраційних кадрів з кераміки і скла на базі ННДРЦУ // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали та тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 27–29 травня 1998 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С.61–63.
40. Коваль І., Труляєва О. Реставрація і короткий огляд групи пам'яток Червоноградської філії Львівського музею історії релігії, котрі походять із Волинського краю // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 25: Матеріали XXV Міжнар. наук. конф., присв. 25-річчю Музею волинської ікони, м. Луцьк, 25–26 жовтня 2018 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2018. С. 249–261.

- 41.Ковальчук Є. Реставратор від Бога. Анатолій Квасюк. До 60-річчя від дня народження. URL : [http://volyn-kraymus.at.ua/publ/restavrator\\_vid\\_boga\\_anatolij\\_kvasjuk\\_do\\_60\\_richchja\\_vid\\_dnja\\_narodzhennja/1-1-0-296](http://volyn-kraymus.at.ua/publ/restavrator_vid_boga_anatolij_kvasjuk_do_60_richchja_vid_dnja_narodzhennja/1-1-0-296), дата звернення : 19.01.2019.
- 42.Кондратюк Т.О. Профілактика пошкоджень музейних колекцій мікроскопічними грибами: огляд літератури та практичні рекомендації // Проблеми збереження, консервації і реставрації музейних пам'яток історії та культури. Спецвипуск. Проблеми біопошкодження пам'яток історії та культури. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С.12–34.
- 43.Консерватор-реставратор: определитель профессии // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1988. № 156. С. 17–19. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000079510\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach\\_import\\_e7324a76-0ca9-4c62-a90c-6a05e3b9fa7b%3F\\_%3D079510rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000079510\\_rus/PDF/079510rusb.pdf#page=19&zoom=auto,-7,769](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000079510_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_e7324a76-0ca9-4c62-a90c-6a05e3b9fa7b%3F_%3D079510rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000079510_rus/PDF/079510rusb.pdf#page=19&zoom=auto,-7,769), дата звернення : 28.01.2019.
- 44.Конюшенко К. Реставрація ікони «Образ Вогнеликої Богородиці» // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 25: Матеріали XXV Міжнар. наук. конф., присв. 25-річчю Музею волинської ікони, м. Луцьк, 25–26 жовтня 2018 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2018. С. 242–244.
- 45.Коритнянська В. Мікологічне дослідження ікони «Богородиця Смоленська» із зібрання Одеського художнього музею // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 23: Матеріали XXIII Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 19–20 жовтня 2016 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2016. С. 137–140.
- 46.Косаревська Р.О. Засади реставраційно-відновних робіт пам'яток садово-паркового мистецтва // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.-техн. зб. / відп. ред. М.М. Дьомін. К., 2014. Вип. 35. С. 35–45.

47. Костер Дж. Реставрация, реконструкция и создание копий в коллекциях музыкальных инструментов // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1996. № 189. С. 36–40. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000114933\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach\\_import\\_86a820df-df52-4192-a661-099f6f6be299%3F\\_%3D114933rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000114933\\_rus/PDF/114933rusb.pdf#page=6&zoom=auto,-3,828](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000114933_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_86a820df-df52-4192-a661-099f6f6be299%3F_%3D114933rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000114933_rus/PDF/114933rusb.pdf#page=6&zoom=auto,-3,828), дата звернення : 28.01.2019.
48. Краснова Тетяна. Методологія і технологія реставрації кераміки (історичний огляд) // Український керамологічний журнал. 2004. № 2–3. С. 34–42.
49. Крупа Н.М. Методика викладання дисципліни «Консервація, реконструкція та реставрація садово-паркових об'єктів» у вищих навчальних закладах. URL : <https://cyberleninka.ru/article/v/metodika-vikladannya-distiplini-konservatsiya-rekonstruktsiya-ta-restavratsiya-sadovo-parkovih-obektiv-u-vischih-navchalnih-zakladah>, дата звернення : 18.01.2019.
50. Лабай М., Баліцка М. Ікона «Святий Миколай» зі збірки Музею волинської ікони: атрибуція, спроби датування та реставрація пам'ятки // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 21: Матеріали XXI Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 16–17 жовтня 2014 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2014. С. 175–184.
51. Лесик О. Принципи реставрації пам'яток архітектури. Традиції та новаторство // Українська академія мистецтва : дослід. та наук.-метод. пр. : наук. зб. К., 2013. Вип. 21. С. 97–103. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam\\_2013\\_21\\_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2013_21_13), дата звернення : 25.01.2019.
52. Лининський А. «Святі Іван Богослов та Кирило Александрійський» – консервація та реставрація ікони 1691 року з околиць Луцька // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 22: Матеріали XXII Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 21–22 жовтня 2015 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2015. С. 65–67.



- 53.Лінинський А. Консервація та реставрація волинських ікон другої половини XVII століття «Спас» та «Богородиця з Емануїлом» у сільських церквах луцької околиці // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 21: Матеріали XXI Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 16–17 жовтня 2014 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2014. С. 190–194.
- 54.Львівський історичний музей. Реставраційний відділ. URL : [http://www.lhm.lviv.ua/viddily/restavracyyny\\_viddil.html](http://www.lhm.lviv.ua/viddily/restavracyyny_viddil.html), 19.01.2019.
- 55.Магінський В. Сакральний живопис XVIII ст. Свято-Миколаївської церкви села Бодаків Збарзького району Тернопільської області. Дослідження та реставрація // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 25: Матеріали XXV Міжнар. наук. конф., присв. 25-річчю Музею волинської ікони, м. Луцьк, 25–26 жовтня 2018 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2018. С. 229–236.
- 56.Марченко І.Я. Історичний розвиток деяких методик реставрації станкового живопису в контексті впливу на постреставраційний стан експонатів у XX ст. // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 1. URL : <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/viewFile/138364/135284>, дата звернення : 19.01.2019.
- 57.Марченко І.Я. Історичний розвиток деяких методик реставрації станкового живопису в контексті впливу на постреставраційний стан експонатів у XX ст. // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 1. URL : <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/viewFile/138364/135284>, дата звернення : 23.01.2019.
- 58.Мельниченко Л.В. З історії створення структурних підрозділів ННДРЦУ // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення. Тези доповідей IV Міжнар. наук.-пр. конф. 20-23 травня 2003. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2003. С. 79–83.

59. Митківська Т., Коваль Е., Регеда Л. Результати мікологічних досліджень деяких пам'яток сакрального мистецтва Волинського краєзнавчого музею // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 24: Матеріали XXIV Міжнар. наук. конф., присв. 350-річчю від дня народження Йова Кондзелевича, м. Луцьк, 19–20 жовтня 2017 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2017. С. 159–163.
60. Мінжулін О. Реставрація творів з металу: Підручник для студентів вищих художніх закладів. К.: Спалах, 1998. 232 с.
61. Мінжулін О.І. Підготовка художників-реставраторів з металу і кераміки // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали та тези доповідей Міжнар. наук.-пр. конф. 27–29 травня 1998 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С. 95–102.
62. Мінжулін О.І., Мінжуліна Т.В., Чернокапська І.О. Реставрація тканин: Навчально-методичний посібник для студентів реставраційних відділень вищих навчальних закладів. К.: Академія образотворчого мистецтва і архітектури, 1998. 160 с.
63. Музееведение, консервация и реставрация историко-культурных объектов. М.: МГУКИ, 2001.
64. Обухович Л. Реставраційна справа у Волинському краєзнавчому музеї у 80-х роках ХХ ст. спогади та роздуми // Волинський музей : Історія і сучасність : наук. зб. : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 80-річчю Волин. краєзнав. музею та 60-річчю Колодяжн. літ.-мемор. музею Лесі Українки, Луцьк – Колодяжне, 19–20 трав. 2009 р. Луцьк, 2009. Вип. 4. С. 174–181.
65. Обухович Л. Волинські ікони зі старих музейних фондів. Метод реставрації, який не пройшов випробування часом // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 23: Матеріали XXIII Міжнар. наук. конф., м. Луцьк, 19–20 жовтня 2016 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2016. С. 80–85.

66. Онуфрійчук М.А., Журавльова Н.М. Квасюк Анатолій Іванович // Нас поріднили Холмщина й Волинь: розповіді про депортованих українців з Холмщини, Підляшшя, Надсяння та їх нащадків. Луцьк, 2010. С. 93–95.
67. Основы музееведения / Отв. ред. Э.А. Шулепова. М.: Едиториал УРСС, 2005.
68. Павельчук К.А., Хмельницький Л.М. Проблеми реставрації та збереження музейних експонатів // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали та тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 27–29 травня 1998 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С. 126–128.
69. Познікін А., Борисова О. Реставрація та консервація пам'яток волинського іконопису // Історія та сучасність. Православ'я на Волині : матеріали II наук.-практ. конф., 22-23 листоп. 2011 р. Луцьк, 2012. С. 28–30.
70. Поправко Е.А. Музееведение. URL : <https://abc.vvsu.ru/books/muzeebed/page0010.asp>.
71. Порядок реставраційно-консерваційних робіт у Волинському краєзнавчому музеї // Науково-фондова робота в музеї. Методичні рекомендації / Підготувала Н. Пушкар. Луцьк, 2010. С. 13–14.
72. Пошивайло О. Консервація і реставрація гончарських раритетів в Україні. URL : <http://ceramological-defect.com.ua/archives/281> : 19.01.2019.
73. Реншо-Бошар Ришар. Обработка этнографических материалов // Museum: Ежеквартальный журнал ЮНЕСКО. 1983. № 140. С. 21–24. URL : [https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef\\_0000127338\\_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach\\_import\\_d8da9a04-1452-4842-bb88-6a57ea22262e%3F\\_%3D127338rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000127338\\_rus/PDF/127338rusb.pdf#page=67&zoom=auto,-3,775](https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?id=p::usmarcdef_0000127338_rus&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_d8da9a04-1452-4842-bb88-6a57ea22262e%3F_%3D127338rusb.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000127338_rus/PDF/127338rusb.pdf#page=67&zoom=auto,-3,775), дата звернення : 28.01.2019.
74. Реставрация музейной керамики: Методические рекомендации. М.: Министерство культуры РФ, ВХНРЦ им. И.Э. Грабаря, 1999. 144 с.
75. Решетников Н.И. Музееведение. Курс лекций. М., 2000.

- 76.Рішняк О. Компромісні рішення при реставрації творів монументального мистецтва ХХ століття в діючих сакральних спорудах // Волинська ікона: дослідження та реставрація. Наук. зб. Вип. 25: Матеріали XXV Міжнар. наук. конф., присв. 25-річчю Музею волинської ікони, м. Луцьк, 25–26 жовтня 2018 року / Упоряд. Т. Єлісеєва, Є. Ковальчук. Луцьк, 2018. С. 262–264.
- 77.Селівачов М. У колі київських реставраторів // Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки : зб. наук. пр. К., 2013. Вип. 5. С. 303–315. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmpmn\\_2013\\_5\\_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmpmn_2013_5_49), дата звернення : 28.01.2019.
- 78.Собкович Н.Г. Фактор збереження музейних пам'яток та проблеми їх реставрації (на прикладі збірки Тернопільського обласного художнього музею) // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали та тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 27–29 травня 1998 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С. 150–151.
- 79.Старикова Ю.А. Музееведение. Конспект лекций. М. 2006.
- 80.Сторчай О.В., Щеколдіна Н.О. Петро Іванович Кодьєв – перший директор реставраційних майстерень // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали та тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 27–29 травня 1998 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С. 153–155.
- 81.Стоян О.В. Проблеми реставрації пам'яток архітектури в Україні // Строительство. Материаловедение. Машиностроение. Серия: Инновационные технологии жизненного цикла объектов жилищно-гражданского, промышленного и транспортного назначения : сборник научных трудов. Днепропетровск, 2008. Вып. 47. С. 621–640. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/smmit\\_2008\\_47\\_105](http://nbuv.gov.ua/UJRN/smmit_2008_47_105), дата звернення : 29.01.2019.
- 82.Тимченко Т. Реставрація ікон Ігорівської Богоматері та св. Миколи Мокрого у 1924 році (за матеріалами київських архівів). URL :

[https://www.google.com/search?client=firefox-b&q=  
=Тимченко+Тетяна.+Київська+школа+реставрації+станкового+малярства+](https://www.google.com/search?client=firefox-b&q>=Тимченко+Тетяна.+Київська+школа+реставрації+станкового+малярства+),  
дата звернення : 19.01.2019.

- 83.Тимченко Т. Церква – ікона – музей: вузол протиріч // Роль музеїв у збереженні пам’яток сакрального мистецтва : матеріали наук.-практ. конф. (Луганськ, 5–9 серп. 1999 р.). Луганськ, 1999. С. 81–83.
- 84.Тимченко Т.Р. Микола Касперович. 60 літ у небутті // Проблеми збереження, консервації та реставрації музейних пам’яток: Матеріали та тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції. 26-28 травня 1999 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1999. С. 184–190.
- 85.Тимченко Т.Р. Музейний напрям реставрації в Україні. Київська школа. 1920-1940 рр. URL : <http://www.uk.x-pdf.ru/6kulturologiya/14289-1-v-ukraini-kiivska-shkola-1920-1940-rr.php>, дата звернення : 19.01.2019.
- 86.Тимченко Т.Р. Проблеми розвитку музейної реставрації в Києві у 1920 – першій половині 1930-х років // Реставрація музейних пам’яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали та тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. 27-29 травня 1998 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С. 158–160.
- 87.Тітов М. Особливості реставрації волинської ікони // Волинська ікона : Питання історії вивчення, дослідження та реставрації : тези і матеріали наук. конф., 23–24 лист. 1994 р. Луцьк, 1994. С. 67–72.
- 88.Трегуб Г. Реставрація по крихтах URL : <https://tyzhden.ua/Culture/151842>, дата звернення : 19.01.2019.
- 89.Фармаковский
- 90.Хомич П.М. Рятувальні консерваційні та реставраційні роботи на пам’ятці підводної археології «Маневицький човен – моноксил» // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності. Зб. наук. пр. міжнар. наук.-пр. конф. К., 2017. С. 312–314. URL :

<https://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/Konferencii/2017-muzei-ta-restavratsiia.pdf>, дата звернення : 24.01.2019.

91. Цитович В., Братушко Ю., Тимченко Т. Технологічні особливості дослідження ікони «Богоматір Холмська» // Сакральне мистецтво Волині: матеріали ІХ міжнар. наук. конф. з волинського іконопису (Луцьк, 31 жовт. – 1 листоп. 2002 р.). Луцьк, 2002. С. 48–52.
92. Цитович В. До проблеми датування ікони «Богоматір Холмська» // Волинська ікона: дослідження та реставрація: матеріали ХІ міжнар. наук. конф. (Луцьк, 3–4 листоп. 2004 р.). Наук. зб. Луцьк, 2004. Вип. 11. С. 138–142.
93. Цитович В. Дослідження ікони «Богоматір Холмська» в ультрафіолетових променях // Волинська ікона: дослідження та реставрація: матеріали Х міжнар. наук. конф. (Луцьк, 17–19 верес. 2003 р.). Наук. зб. Луцьк, 2003. Вип. 10 С. 98–100.
94. Цитович В. І. Проблема розкриття станкового живопису в сучасній українській реставрації // Музеї та реставрація у контексті збереження культурної спадщини: актуальні виклики сучасності : зб. наук. пр. міжнарод. наук.-практ. конф., 9–10 червня 2016 р. К., 2016. С. 133–136. URL : [http://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/Konferencii/Musei\\_ta\\_restavratsiya\\_konf\\_2016\\_1\\_lite.pdf](http://nakkkim.edu.ua/images/vidannya/Konferencii/Musei_ta_restavratsiya_konf_2016_1_lite.pdf), дата звернення : 29.01.2019.
95. Цитович В., Риндюк І. Живопис А.Г. Лазарчука. Техніко-технологічні особливості та реставрація // Волинський музей : Історія і сучасність : наук. зб. / редкол.: А. Силюк та ін. Луцьк, 1999. Вип. 2. С. 144–145.
96. Цитович В.І. Реставрація как метод исследования // Проблеми збереження, консервації та реставрації музейних пам'яток: Матеріали та тези доповідей ІІ Міжнародної науково-практичної конференції. 26–28 травня 1999 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1999. С. 200–202.
97. Цитович В.І. До аналізу поняття «наукова реставрація» // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення: Матеріали та тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції.

- 27–29 травня 1998 року. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 1998. С. 171–173.
98. Чирка І. Деякі поради реставраторам кераміки // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. Кн. 4. За роки 1996–1999. Опішне: Українське Народознавство, 1999. С. 320–325.
99. Чудотворна ікона Холмської Богородиці. Повернення з небуття. Луцьк : Ініціал, 2009. 35 с.
100. Шиянова А.В. Клеи, применяемые для реставрации археологической керамики (из опыта работы) // Реставрація музейних пам'яток в сучасних умовах. Проблеми та шляхи їх вирішення. Тези доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. 20–23 травня 2003. К.: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2003. С. 179–183.
101. Шиянова А.В. Проблеми реставрації кераміки енеолітичного часу // Рижов С.М., Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю., Магомедов Б.В. Давня кераміка України: Археологічні джерела та реконструкції. К.: Товариство «Коло-Ра», 2001. С. 216–220.
102. Шиянова Г. Пошкодження кераміки, викликані діяльністю мікроорганізмів, та методи боротьби з ними // Український керамологічний журнал. 2001. № 1. С. 45–48.
103. Юрєнева Т.Ю. Музееведение. М.: Рус. слово – РС, 2003. 478 с.

## **9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ**

1. Визначення понять «реставрація», «консервація», «превентивна консервація», «реконструкція».
2. Характеристика консервації та реставрації у Венеціанській хартії.
3. Визначення професії консерватора-реставратора та завдання реставрації Міжнародною радою музеїв.
4. Напрями діяльності реставраторів і консерваторів, її значення. Відмінність від споріднених професій.
5. Підготовка консерваторів та реставраторів.
6. Завдання і функції консерваторів.

7. Професійна етика консерваторів і реставраторів.
8. Американський кодекс реставраційної етики.
9. Етичні й естетичні засади консерваційно-реставраційної діяльності.
10. Комерційна і музейна реставрація.
11. Функції реставрації.
12. Різновиди реставраційних робіт.
13. Місце консервації в діяльності музеїв.
14. Вітчизняні та зарубіжні організації охорони і реставрації пам'яток.
15. Міжнародні угоди і документи з охорони і реставрації об'єктів культурної спадщини.
16. Афінівська хартія консервації та реставрації культурних цінностей.
17. Венеціанська хартія консервації та реставрації культурних цінностей.
18. Нормативно-правові документи України про консервацію та реставрацію культурних цінностей.
19. Порядок проведення реставраційно-консерваційних робіт у Волинському краєзнавчому музеї.
20. Виникнення реставрації і консервації. Джерела з історії збереження і відновлення культурних цінностей у Стародавньому світі та Середньовіччі.
21. Ідеї реставрації в епоху Відродження, Новий і Новітній час.
22. Історія виникнення і розвитку вітчизняних реставраційних центрів.
23. Основні принципи організації та напрямки діяльності реставраційних відділів на сучасному етапі.
24. Попередні дослідження об'єктів культурної спадщини. Фотофіксація.
25. Характеристика стану та пошкоджень об'єктів культурної спадщини.
26. Техніко-технологічні дослідження об'єктів культурної спадщини та їх можливості.
27. Фізичні, хімічні та біологічні дослідження складу і технічного стану об'єктів культурної спадщини.
28. Документування реставраційного процесу.
29. Профілактика руйнувань об'єктів культурної спадщини.
30. Реставрації та консервація предметів з міді та бронзи.



- 31.Реставрація і консервація виробів з олова та свинцю.
- 32.Послідовність реставрації та консервація залізних предметів.
- 33.Реставрація і консервація виробів зі срібла та золота.
- 34.Послідовність реставрації та консервація кераміки.
- 35.Способи реставрації виробів із скла та емалі.
- 36.Способи очищення кам'яних виробів, їх консервація та реставрація.
- 37.Структура тваринної шкіри та фактори її руйнування.
- 38.Реставрація і консервація виробів зі шкіри.
- 39.Реставрація книжних палітурок і рукописів на пергаменті.
- 40.Склад кістки і рогу та фактори їх руйнування.
- 41.Реставрація кістяних і рогових предметів.
- 42.Види тканин рослинного і тваринного походження і фактори їх руйнування.
- 43.Способи і послідовність реставрації тканин.
- 44.Консервація музейних тканин.
- 45.Реставрація археологічних тканин.
- 46.Будова деревини і кори. Фактори руйнування.
- 47.Реставрація і консервація виробів з дерева і кори.
- 48.Реставрація і консервація музейних предметів із паперу.
- 49.Основні види руйнувань творів живопису на штукатурці та причини їх появи.
- 50.Основні види руйнувань творів живопису на дереві та папері та причини їх появи.
- 51.Основні види руйнувань творів живопису на полотні та причини їх появи.
- 52.Основні види руйнування і пошкодження фарбового шару творів живопису та причини їх появи.
- 53.Мікробіологічні та ентомологічні руйнування творів живопису.
- 54.Пошкодження творів живопису механічного походження, їх забруднення та ін.
- 55.Фотофіксація творів живопису в процесі реставрації.
- 56.Передреставраційні дослідження творів живопису.
- 57.Матеріали для реставрації творів живопису.

58. Консервація і «лікування» пошкоджених творів живопису.
59. Профілактична заклепка пошкоджених творів живопису.
60. Зміцнення фарбового шару і ґрунту пошкоджених творів живопису.
61. Реставрація основи і покривного шару творів живопису.
62. Реставраційний центр Музею Волинської ікони.
63. Нормативні документи на проведення реставраційно-консерваційних робіт об'єктів архітектури.
64. Передреставраційні дослідження стану об'єкта архітектури.
65. Порядок та організація проведення реставраційних робіт.
66. Технологія реставраційних робіт на об'єктах архітектури.
67. Проблеми реставрації об'єктів архітектури в Україні.